

<Article de tesi doctoral>

Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior

Francesc Balagué Puxan

Data de presentació: 30/11/2010

Data d'acceptació: 23/12/2010

Data de publicació: 12/01/2011

//Resum

Crear un compte, triar un títol i una plantilla. Amb aquestes tres simples accions, Blogger anuncia la senzillesa de crear un blog. Però aquesta senzillesa no té res a veure amb la complexitat de l'ús d'aquestes plataformes en un context educatiu.

Es presenta una recerca basada en l'educació superior, concretament en l'ús del blog com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge. S'han fet tres estudis de cas. Els dos primers, basats en dos grups d'estudiants ben diferents, i un tercer cas basat en el mateix blog que documenta, des del seu inici, tot el procés de desenvolupament de la tesi.

Aquests casos es complementen amb una extensa revisió bibliogràfica i entrevistes a diferents professors pioners en l'ús de les tecnologies aplicades a la seva docència.

A partir de les conclusions, s'obren noves línies de recerca. Una de les més destacades és la mateixa evolució de l'eina i el que s'anomena entorns personals d'aprenentatge (PLE).

//Mots Clau

Blog, edublog, educació superior, tecnologies aplicades a l'educació, aprenentatge electrònic (*e-learning*), aprenentatge mixt (*blended learning*).

// Referència recomanada

Balagué Puxan, F. (2011) Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior [En línia] *REIRE, Revista d'Innovació i Recerca en Educació*, Vol. 4, núm. 1, 91-113. Accessible a: <http://www.raco.cat/index.php/REIRE>

//Dades de l'autor

Francesc Balagué Puxan; fbalague@gmail.com

1. Introducció

Les tecnologies de la informació i la comunicació han evolucionat molt ràpidament en els darrers cinc anys, i han impregnat tots els àmbits de la societat. Aquest canvi està, alhora, estretament

relacionat amb un canvi social, també en tots els àmbits: noves demandes, nous reptes i noves necessitats als quals cal fer front.

El món educatiu no en queda al marge. Si bé les tecnologies no són agents de canvi per se, són moltes les eines i els recursos tecnològics que poden ajudar a millorar certs aspectes i facilitar el canvi tant metodològic com procedimental. Centrant-nos en l'educació superior, de totes aquestes noves eines hem triat els blogs per la seva ràpida popularització, la senzillesa d'ús i la gran diversitat de possibilitats que ofereixen.

La present recerca pretén analitzar si la utilització del blog en la docència universitària afavoreix l'aprenentatge autònom de l'estudiant i si és un sistema de creació de coneixement que pot servir tant per al professor com per a l'estudiant, des del punt de vista dels processos d'ensenyament-aprenentatge en el marc de l'espai europeu d'educació superior. I alhora pot ser una eina de gestió de la informació, i de socialització i intercanvi per a l'investigador.

En el primer context, s'han dut a terme dos estudis de casos en situacions educatives reals. En un es tracta d'un ensenyament totalment a distància, a la Universitat Oberta de Catalunya, i en l'altre, de l'educació presencial a la Universitat de Barcelona. L'ús dels blogs en els dos casos se centra en la reflexió de l'estudiant sobre el propi procés d'aprenentatge.

I des del punt de vista de l'investigador, aquesta investigació també pretén explorar les possibilitats d'aquesta eina basant-se en el seu ús per a l'elaboració d'una tesi doctoral, d'una manera més etnogràfica, a partir de la creació del blog <www.blocdeblocs.net>.

Aquesta anàlisi es fa des de dos vessants: per una banda, el comunicatiu i de relacions socials (com ha permès posar en contacte persones interessades en el mateix tema, usuaris de blogs, professors, etc. i obtenir informacions, conèixer experiències, etc.), i per l'altra, la creació conjunta de coneixement (fer aportacions al blog que s'han anat enriquint amb els comentaris, crítiques i valoracions d'altres persones. És a dir, a partir de reflexions personals, les aportacions inicials s'han anat transformant i sobretot enriquint amb altres aportacions i punts de vista, posant a prova les possibilitats que es defensen en l'ús d'aquesta eina).

Per dur a terme el treball s'ha fet una extensa revisió bibliogràfica, i s'han analitzat desenes d'estudis i entrevistes a professors d'arreu del món pioners en l'ús de les tecnologies aplicades a l'educació.

2. Marc teòric

2.1 Espai europeu d'educació superior

Abans de parlar pròpiament de blogs, cal referir-se al context educatiu de la recerca que coincideix en la implementació unitària de l'espai europeu d'educació superior (EEES).

Resumidament, aquest canvi tan important porta associats uns nous plantejaments en la manera d'entendre els processos d'ensenyament i aprenentatge. Per una banda, canvis en

Balagué Puxan, Francesc. *Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior*.

les metodologies, per centrar-se en l'estudiant i en el procés d'aprenentatge, més que en l'ensenyament.

Canvia la manera com s'entenia la docència fins ara, canvia el rol del professor i el rol de l'alumne. El primer passa a tenir un paper més centrat a guiar i orientar el procés de l'estudiant, que guanya protagonisme i és qui ha d'emprendre una actitud activa vers el seu propi aprenentatge (amb la col·laboració dels companys, etc.). S'estableixen noves relacions professor-alumne i alumne-alumne. Tot això requerirà una nova organització i estructura de la mateixa institució, i també l'ús d'estratègies i metodologies adaptades a aquest nou context, diferents de les que s'havien utilitzat fins ara.

«Les institucions d'educació superior necessiten un canvi conceptual en les seves perspectives i repensar la seva posició com a institucions d'aprenentatge en el context multimedial del segle XXI. Se'ls requerirà donar resposta a la creixent personalització dels dispositius portàtils, que permet als usuaris accedir a continguts en contextos on fins ara era impossible. Això exigirà repensar no només com s'ofereixen els continguts, sinó també com interaccionen, contribueixen i proposen nous continguts els estudiants, en les seves comunitats i amb les seves pròpies finalitats.» (Conole et al., 2006)

Benedito (a Goñi, 2005) defineix alguns d'aquests canvis en l'àmbit docent:

- Explicar el rol d'organitzador del procés d'aprenentatge.
- Determinar el volum de feina que hauran de fer els estudiants.
- Establir les competències bàsiques que els estudiants han de dominar.
- Definir nuclis comuns de coneixement per configurar currículums bàsics de caràcter interdisciplinari.
- Potenciar l'activitat tutorial.
- Establir mecanismes de seguiment per avaluar el progrés dels estudiants en els seus aprenentatges i en els resultats finals.
- Preparar materials curriculars, guies didàctiques, dossiers electrònics, etc.
- Aconseguir el compromís i la implicació dels estudiants, tant individualment com en grup, en el desenvolupament dels processos d'aprenentatge.

Segons Rué (2007), tot i que a simple vista els principis de canvi que proposa el model de l'EEES puguin semblar relativament senzills, en el fons requereixen un canvi cultural docent extraordinàriament important. Els ECTS posseeixen un doble valor: per una banda, un valor d'ús, ja que structuren la càrrega de treball de l'alumnat dins d'una formació, i per l'altra, de canvi, perquè esdevenen l'element de reconeixement i d'acreditació externa de la formació realitzada.

Balagué Puxan, Francesc. *Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior*.

I com que tots aquests canvis impliquen una transformació profunda, cal dur-los a terme progressivament. Sangrà (2004) concreta en quatre les fases d'integració de les TIC a la universitat (figura 1), que anirien de la més bàsica a la més complexa, però que s'haurien d'abordar de manera simultània, ja que totes són importants i necessàries.

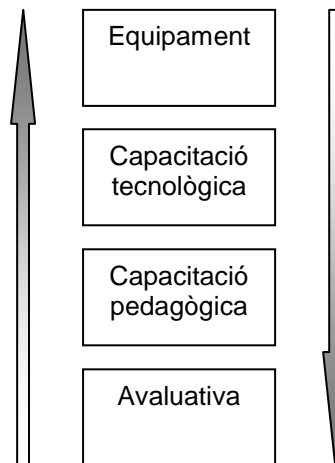

Figura 1. Fases d'integració de les TIC a la universitat (Sangrà, 2004)

Fase d'equipament: hi ha una consciència de la necessitat de dotar la institució de les eines necessàries per fer un salt qualitatiu en l'ús de les TIC.

Fase de capacitació tecnològica: es pren consciència de la necessitat que el professorat adquireixi uns coneixements bàsics en l'ús de les tecnologies que té al seu abast.

Fase de capacitació pedagògica: quan s'ha d'anar més enllà de l'ajuda tècnica per utilitzar les TIC amb finalitats educatives.

Fase avaluativa: hauria de permetre saber quines són les pràctiques més adequades, què funciona millor i què pitjor, com responen els estudiants, etc.

2.2 Procés d'ensenyament-aprenentatge, autonomia i reflexió

S'han identificat diferents concepcions d'ensenyament entre el professorat universitari. Norton (2005) estableix una categorització d'aquestes concepcions i crea cinc categories distribuïdes en un continu, des de l'enfocament totalment centrat en el professor (concepció basada en els continguts) fins a l'enfocament centrat en l'alumne (concepció basada en l'aprenentatge):

- Ensenyament com a transmissió d'informació.
- Ensenyament com a transmissió de coneixements estructurats.

Balagué Puxan, Francesc. *Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior*.

- Ensenyament com a interacció entre el professor i l'estudiant.
- Ensenyament com a facilitador de la comprensió per part de l'estudiant.
- Ensenyament com a portador d'un canvi conceptual i un desenvolupament intel·lectual en l'estudiant.

Ramsden resumeix les tres teories sobre la docència universitària en la figura següent:

Taula 1. Teories sobre docència universitària (Ramsden, 2005)

	<i>1. Ensenyament com a transmissor</i>	<i>2. Ensenyament com a organitzador</i>	<i>3. Ensenyament com a facilitador de l'aprenentatge</i>
Focus	Professorat i contingut	Tècniques d'aprenentatge	Relació entre l'estudiant, el professor i els continguts
Estratègia	Transmetre informació	Controlar el procés d'aprenentatge i transmetre continguts	Imaginar-se un mateix com a estudiant
Metodologia	Bàsicament, presentació	la Aprenentatge actiu, organitzant l'activitat	Adaptada per correspondre a la comprensió de l'estudiant
Reflexió	No hi ha reflexió, es dona tot per suposat	S'apliquen habilitats per millorar l'ensenyament	Es concep l'ensenyament com a recerca, procés intel·lectual

Alhora, la incorporació de les TIC en un entorn d'aprenentatge dissenyat adequadament no assegura l'èxit de la pràctica educativa per se (Ramsden, 2005). És fonamental l'actuació que té l'estudiant en l'aprenentatge, condicionada al creixent grau d'autonomia en el seu procés que li permeti l'ús estratègic dels recursos educatius posats a la seva disposició (Manrique, 2004).

Tots aquests canvis porten, inevitablement, a la necessitat d'un canvi de rol, tant per part del professorat com de l'alumnat, i com s'ha descrit en apartats anteriors, també de la institució.

Una de les principals repercussions que té aquest canvi de rol és la d'assumir un context i una cultura diferent dels de fa uns anys, possiblement un dels reptes més difícils a l'hora d'integrar les TIC a la universitat (Sangrà, 2004).

En paraules de Ramiszowski (1997), el professor, amb aquest canvi de rol, abandonant l'exclusivitat de font i transmissor del coneixement, es podria considerar «treballador del coneixement». Seria la persona encarregada de dissenyar les accions formatives vinculades a entorns o ambients d'aprenentatge que, en si mateixos, incorporen elements de valor afegit: multiplicitat de recursos formatius i d'investigació, eines col·laboratives, mecanismes de comunicació individual i múltiple, sistemes d'autoavaluació i retroalimentació, etc.

Balagué Puxan, Francesc. *Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior*.

El professor seria qui gestiona una comunitat d'aprenentatge, entenent per aquesta comunitat el sistema racional en el qual els rols s'intercanvien sovint. El coneixement no és exclusivitat de ningú, sinó de tots, i quan s'actua conjuntament es pot generar nou coneixement.

Guiar, orientar, assessorar i aconsellar les persones que intercanvien els seus coneixements, que s'ajuden entre elles per donar més valor afegit als seus aprenentatges, són algunes de les estratègies del nou rol docent.

2.3 TIC i educació. Els blogs

Les tecnologies han obert noves possibilitats per a l'ensenyament i l'aprenentatge. El seu gran potencial s'evidencia en la possibilitat d'interacció, de comunicació i d'accés a la informació; és a dir, es converteixen en un mitjà actiu i interactiu.

Conole et al. (2006) presenten un estudi sobre l'experiència dels estudiants amb les tecnologies, en el qual es conclou que els estudiants, ja pel seu compte, utilitzen el web com a punt de partida de l'estudi «autoorganitzat». De manera sofisticada, hi troben i sintetitzen informació, integrada a través de fonts de dades molt diverses. El seu ús de les eines del Web 2.0 és omnipresent, integrat i personalitzat. Els estudiants són membres de diverses comunitats de pràctica basades en llocs web, on comparteixen recursos i es fan preguntes els uns als altres demanant ajuda i suport. Alhora, desenvolupen noves estratègies i habilitats (buscar, reestructurar, validar, etc.), les quals els permeten criticar i prendre decisions sobre una gran varietat de fonts i continguts. Com es descriu en l'estudi, la manera com utilitzen aquestes eines està canviant la manera com ells ordenen, utilitzen i creen continguts, per donar sentit al seu complex entorn d'aprenentatge enriquit tecnològicament.

Per poder utilitzar eines i processos del Web 2.0 en les pràctiques principals en educació superior, cal que es considerin com a aportacions a la qualitat dels processos instructius. Això implica alhora diferents aspectes, com ara l'enfocament pedagògic, la integració i el suport instruccional, i l'avaluació.

En aquest nou entorn els alumnes també necessiten unes condicions que afavoreixin el bon desenvolupament de tots aquests processos. Serà essencial un entorn de recursos ben organitzat, que puguin disposar d'eines de treball en grup i també d'espais de treball compartit, eines per al control de versions, anotacions i feedback dels documents, eines que els permetin administrar el seu propi treball en curs i alhora que permetin l'avaluació i la revisió per part de companys i professorat abans que siguin públics. També serà necessari un gestor d'agendes compartides i diferents formes de comunicació.

Balagué Puxan, Francesc. *Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior*.

En el context de la societat del coneixement, les tecnologies (moltes no dissenyades per a aquesta finalitat) s'han convertit en un suport fonamental per a l'educació, de manera que beneficien un univers cada vegada més ampli de persones.

«L'educació ha estat una de les disciplines més beneficiades amb la irrupció d'aquestes noves eines, sobretot les relacionades amb la Web 2.0. Per això, resulta fonamental conèixer i aprofitar al màxim la diversitat de dispositius digitals que obren potencialitats a l'educació i la investigació, fins al punt que es parla d'aprenentatge 2.0.» (Cobo, 2007)

Es van triar concretament els blogs perquè eren una eina amb una popularitat que creixia exponencialment, i hi havia algunes primeres experiències en l'ús educatiu (Richardson, 2004 i 2006) que mostraven que aquest recurs tenia moltes possibilitats.

En relació amb les pàgines webs tradicionals, hi ha una diferència important pel que fa al procés comunicatiu i interactiu que permeten els blogs, una diferència substancial en el rerefons i en els objectius. Encara que també es poden utilitzar com a simples pàgines estàtiques on anunciar informacions destacades, els blogs permeten anar més enllà. Permeten als lectors interactuar amb l'autor, o fins i tot amb altres blogs que parlen del mateix tema (com es descriu més endavant). Permeten buscar i organitzar la informació de maneres diferents. I cal destacar per sobre de tot la facilitat d'utilitzar-los. No és necessari tenir coneixements de programació ni de disseny, ni usar programes específics d'edició o conèixer els protocols de transmissió de dades a Internet, sinó que amb un sol navegador web i des de qualsevol lloc, es pot editar i actualitzar el blog.

Un blog pot ser un mitjà molt versàtil, permet des d'activitats extremadament simples (llista de tasques) fins a d'altres de molt complexes (Richardson, 2006).

Rebecca Blood (2000) va ser una de les primeres autores que va escriure sobre les possibilitats educatives dels blogs. Concretament, l'any 2000 va publicar en el seu blog (*Rebecca's Pocket*) l'article «*Weblogs: a history and perspective*». En aquesta publicació es descriu en primer lloc en què consisteix un blog i la situació innovadora i emergent d'aquestes noves plataformes.

La recerca de Ferdig i Trammell (2004) conclou que tot i que certes característiques dels blogs són compartides amb els fòrums de discussió asincrònics, destaca el potencial dels blogs a l'hora de promoure la interactivitat, oferir oportunitats per a l'aprenentatge actiu, augmentar les relacions entre estudiants i entre estudiants i docents, augmentar les habilitats de pensament superior i millorar la flexibilitat en l'ensenyament i l'aprenentatge.

Oravec (2002) comença a destacar-ne les possibilitats com a eina promotora de l'aprenentatge profund. A més de destacar-ne l'ús com a eina que serveix de diari en línia promovent la reflexió personal, i alhora facilitant la col·laboració pel fet de compartir enllaços i recursos, actualitzar la informació, etc., també destaca les diferents dimensions en les quals el blog pot incidir en entorns educatius:

Balagué Puxan, Francesc. *Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior*.

- Donar veu als estudiants.
- Donar-los poder.
- Fomentar l'esperit crític.
- Promoure el pensament analític.

Ho afirma fonamentant que l'alumne, per publicar una entrada, ha d'analitzar i sintetitzar curosament què vol dir i com ho vol dir. Alhora, les seves idees poden ser confrontades amb les dels companys i viceversa: com interpreten els altres una mateixa situació o tema, què en pensen, etc.

També conclou que, per naturalesa, els blogs fomenten el pensament crític i les habilitats d'aprenentatge reflexiu. I el fet d'enllaçar amb les fonts o amb altres recursos completa una informació que d'una altra manera no es donaria.

3. Metodologia

3.1 Objectius de la recerca

Com s'ha comentat en la introducció, la recerca s'estructura entorn de l'estudi de tres casos per intentar donar resposta a la pregunta d'investigació: «Els blogs poden afavorir el procés d'ensenyament i aprenentatge? En quins aspectes?»

I per estructurar la recerca, la pregunta general d'investigació s'especifica en els objectius següents:

1. Analitzar els diferents usos del blog com a eina de suport a l'ensenyament i aprenentatge en educació superior.
2. Experimentar l'ús dels blogs com a suport al procés de reflexió sobre l'aprenentatge dels estudiants.
3. Investigar les potencialitats comunicatives dels blogs entre els estudiants i entre el professor i l'estudiant.
4. Analitzar els avantatges i les dificultats d'aquesta eina com a recurs docent per al professorat universitari.
5. Analitzar l'ús del blog com a plataforma de recerca: gestió, col·laboració i difusió.
6. Formar part de la blogosfera per tal d'entendre i conèixer el fenomen des de dins, de forma activa.

3.2 Metodologia utilitzada

Per donar resposta a aquests objectius i centrar-se en el context d'estudi, es van seleccionar l'estudi de cas i l'etnografia virtual com a metodologies de recerca.

3.2.1 Estudi de cas

Aquest és un mètode per analitzar la realitat social de gran importància en el desenvolupament de les ciències humanes i socials, i representa la manera més pertinent i natural de dur a terme les investigacions orientades des d'una perspectiva qualitativa (Latorre, 1996). Alhora, hem trobat diversos referents que defensen aquesta metodologia i en sistematitzen l'ús en la investigació educativa.

Walker (1986) destaca el fet que aquesta metodologia és una manera d'investigar en l'acció que informa d'uns contextos amb una ràpida devolució de dades a qui és estudiat.

Per il·lustrar i sintetitzar aquesta metodologia, utilitzarem la taula següent, en la qual Pérez (1994) recull alguns avantatges i inconvenients de l'ús de l'estudi de casos en investigació:

Taula 2. Avantatges i inconvenients de l'ús de l'estudi de casos

Avantatges	Inconvenients o dificultats
— Pot ser una manera de continuar aprofundint en un procés d'investigació a partir d'un conjunt de dades analitzades estadísticament.	— Problemes per a l'investigador perquè queda implicat en les qüestions estudiades (ja que és un dels instruments primaris de recollida i anàlisi de dades).
— És un mètode apropiat per a investigacions a petita escala en un marc limitat de temps, d'espai i de recursos.	— Problemes respecte del caràcter confidencial de les dades.
— És un mètode obert que no es tanca a la possibilitat de reprendre altres condicions personals i institucionals diferents.	— Problemes sorgits de la pugna per l'accés a les dades i el control d'aquestes dades per part de diferents grups interessats.
— Resulta de gran utilitat tant per al professorat que col·labora en la investigació, com per al mateix investigador, ja que planifica situacions de progrés de la tasca escolar, des de paràmetres fonamentals en les experiències pràctiques.	— Problemes derivats de diverses causes, com ara que l'audiència sigui incapaç de distingir entre les dades i la interpretació que en fa l'investigador, o la subjectivitat en els judicis.
— Condueix els participants a la necessitat de decidir, a formar part personalment, a desemmascarar prejudicis irracionals, a reforçar una decisió buscada amb objectivitat, com a integració de la totalitat de la informació disponible i donant a cada element el seu lloc dins del conjunt.	— Problemes relatius a la publicació, com per exemple la necessitat de preservar l'anonimat dels subjectes o de les institucions.

Balagué Puxan, Francesc. *Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior*.

3.2.2 Etnografia virtual

Per a un dels casos, el que analitza el blog Blocdeblocs i les interaccions amb la resta de la blogosfera, s'ha fet una aproximació a partir de l'enfocament d'etnografia virtual.

Per etnografia s'entén:

«Els estudis que tracten amb la descripció cultural basada en la participació de l'investigador/a en la vida diària del grup cultural definit sobre un període de temps prolongat, descriu la cultura com a coneixement compartit i enteniment de sentit comú dels membres d'un grup determinat apropiat a aquests escenaris.» (Muela-Meza, 2006)

Alguns trets de la investigació etnogràfica (Flick, 2004):

- Fort interès per l'exploració de la naturalesa d'un fenomen social particular, més que la determinació a examinar hipòtesis sobre aquest fenomen.
- Una tendència a treballar primàriament amb dades «no estructurades»; és a dir, amb un conjunt tancat de categories analítiques.
- Investigació d'un petit nombre de casos, potser només un, en detall.
- Anàlisi de dades que implica la interpretació explícita dels significats i funcions de les accions humanes, el producte de la qual pren principalment la forma de descripcions i explicacions verbals, desenvolupant la quantificació i l'anàlisi estadística, a tot estirar en un paper subordinat.
- L'etnografia es transforma en una estratègia d'investigació que inclou tantes opcions de recollida de dades com es puguin imaginar i siguin justificables; els mètodes se subordinen a la pràctica (Flick, 2004).

I si volem fer una aproximació a una situació que es dona en un context virtual, hi ha fórmules per utilitzar l'etnografia en aquests contextos:

«Ja fa anys que les ciències socials han començat a comprendre Internet com una tecnologia cultural, i que el ciberespai és un espai social de ple dret. Un espai social per si mateix, amb les seves pròpies particularitats, concretes i especials.» (Mayans, 2006)

Hine (2004) afirmava que Internet podia tenir conseqüències importants sobre la relació individual que tenim amb la tecnologia i sobre les relacions socials que es construeixen a través d'aquesta tecnologia. L'etnografia, en aquest àmbit, pot servir per enriquir els significats que va adquirint la tecnologia en les cultures que la utilitzen o que es formen gràcies a ella. Com afirmava Mayans (2006), l'etnografia i l'antropologia permeten abordar noves temàtiques socials i fenòmens emergents amb molta més flexibilitat que altres àrees de coneixement.

Balagué Puxan, Francesc. *Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior*.

L'etnografia virtual és sobretot una descripció carregada de teoria, per descriure què succeeix amb la mirada una mica més distant de l'observador investigador. Aquesta descripció és vàlida sempre que ens permeti trobar un sentit enriquit dels significats que va adquirint en les cultures que l'allotgen, i un cert enteniment de fins a quin punt les nostres creences sobre Internet influeixen en les nostres relacions amb la tecnologia i en les relacions socials (Ferrada, 2006).

Hine (2000) recull alguns dels principis de l'etnografia virtual:

- Els mitjans interactius són un repte i una oportunitat per a l'etnografia, i permeten aprofundir en la noció d'un espai d'interacció. El ciberespai té unes connexions riques i complexes amb els contextos en els quals és utilitzat.
- El concepte de camp també s'ha de tornar a contextualitzar. L'objecte de la pregunta etnogràfica pot ser útilment reorganitzat i s'ha de concentrar en la fluïdesa i la connectivitat més que en la localització i els límits com a principis organitzatius.
- El repte de l'etnografia virtual és explorar els límits i establir les connexions, especialment entre allò virtual i allò real. Així apareix el problema de quan s'ha d'acabar. A la pràctica, això dependrà de les limitacions de temps, espai i ingenuïtat de l'investigador.
- L'etnografia virtual és necessàriament parcial. Una descripció holística d'un informant, d'una localització o d'una cultura és impossible d'aconseguir. La noció d'un informant o cultura preexistent que es pot aïllar i descriure és deixada de banda.
- L'etnografia virtual implica un compromís intens amb interacció.

3.3 Descripció dels casos

Per tal de contextualitzar la metodologia utilitzada que es descriu en l'apartat següent, es fa una breu descripció dels tres casos d'estudi.

En la present recerca, s'han analitzat tres situacions diferents. Les dues primeres consisteixen en l'aplicació pràctica dels blogs en una situació real de curs a la universitat.

En el primer cas, es tracta d'un grup de la Facultat de Formació del Professorat de la Universitat de Barcelona, on cada alumne havia de crear el seu propi blog per anar publicant les activitats que s'anaven duent a terme a l'assignatura i alhora reflexionar sobre el propi procés d'aprenentatge.

Balagué Puxan, Francesc. *Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior*.

En el cas segon, l'ús del blog és molt similar, però canvia el context. Es tracta d'un grup de la llicenciatura de Psicopedagogia a la Universitat Oberta de Catalunya, un ensenyament totalment a distància.

I hi ha encara una tercera situació, consistent a crear i utilitzar un blog per gestionar tota la recerca, el Blocdeblocs, i alhora per interactuar amb altres professors i recercadors relacionats amb aquest tema.

3.3.1 Cas 1 (Universitat de Barcelona)

El primer estudi que s'ha dut a terme consisteix en la utilització dels blogs com a eina de suport a l'aprenentatge de l'estudiant, per fomentar la reflexió sobre el propi procés, compartir aquest procés amb els companys i alhora facilitar-ne el seguiment i el feedback.

Aquest cas s'emmarca en els estudis de Magisteri de la Universitat de Barcelona, durant el primer semestre del curs 2007-2008, concretament de l'especialitat de Mestre d'Educació Física (grup M7), a l'assignatura de Noves Tecnologies Aplicades a l'Educació. L'edat mitjana del grup era de 21,5 anys; el 43 % eren homes i el 57 % eren dones.

S'ha triat aquest grup per la possibilitat d'accés i interacció i per l'interès de la professora, seguint un criteri de conveniència.

L'ús del blog era obligatori per seguir el procés d'avaluació continuada, hi havia trenta-sis persones matriculades i totes elles van triar aquesta opció avaluativa. Cada estudiant mantenia el seu propi blog.

L'assignatura es repartia en dues sessions presencials a la setmana, una de les quals es dedicava al treball a l'aula, i l'altra, durant la qual no era obligatori assistir a classe físicament, es dedicava al treball del blog. Durant aquest temps, a la sessió no obligatòria, l'investigador assistia a l'aula per ajudar i resoldre dubtes dels alumnes en l'ús del blog.

El blog estava pensat per recollir les valoracions i reflexions sobre les activitats que s'havien fet a l'aula, s'utilitzava també un blog d'aula administrat per la professora (<http://aforesm4.wordpress.com/>), en el qual s'anava pantant cada aportació, i alhora s'oferien recursos i informacions complementaris.

Alhora, aquest blog comú de l'assignatura (que compartien els estudiants de tres grups diferents, entre els quals hi havia el grup objecte d'estudi) tenia la funció de «blogosfera d'aula», és a dir, de nexa d'unió entre tots els blogs dels estudiants de l'assignatura, ja que en el menú lateral hi estaven tots enllaçats. Si bé tots els estudiants coincidien a classe presencialment, el fet d'estar tots enllaçats facilitava l'accés als blogs dels companys i en fomentava la interacció. Aquest blog va ser l'eix vertebrador de l'assignatura i servia perquè professorat i alumnat es comunicuessin.

Balagué Puxan, Francesc. *Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior*.

A continuació es recull de manera resumida el procés que es va seguir per tal de dissenyar l'assignatura i introduir l'ús del blog com a nova eina de suport a l'ensenyament i l'aprenentatge.

- En primer lloc, partint del programa de l'assignatura i dels continguts, es van dissenyar les activitats que es farien de forma presencial i com es veurien reflectides en el blog. També s'especificava quin pes tindria aquest apartat en l'assignatura i com se n'avaluaria i seguiria el procés.
- Creació del blog comú d'assignatura, per part del docent (que era compartit pels tres grups que feien la mateixa assignatura).
- Diagnòstic previ de coneixements i actituds dels estudiants amb relació a l'ús d'eines TIC i especialment de weblogs. Es tractava d'un qüestionari que els alumnes omplien i enviaven per correu electrònic.
- Creació individual del blog personal per part de cada estudiant. Es va dedicar una sessió presencial a explicar com es creava i s'administrava un blog. En aquest cas s'utilitzava la plataforma de programari lliure Wordpress.

No estava preestablerta la periodicitat de publicació en el blog de l'assignatura, però sí en el dels alumnes. La professora publicava les instruccions o referències de cada activitat, explicant què es demanava als alumnes, però alhora també anava penjant informacions complementàries i enllaços d'interès.

Es va passar un qüestionari final de satisfacció, valoració i assoliment d'expectatives, que es va vehicular en línia a través de la plataforma NetQuest.

Posteriorment es va fer una anàlisi i valoració dels resultats, que incloïa l'anàlisi dels articles que els estudiants havien escrit valorant l'experiència.

Finalment es va fer una entrevista de valoració amb el docent sobre el procés i l'experiència realitzada, i una altra un any després, per valorar-ne la continuïtat i altres aspectes.

3.3.2 Cas 2 (Universitat Oberta de Catalunya)

El segon estudi que s'ha dut a terme també consisteix en la utilització dels blogs com a eina de suport a l'aprenentatge de l'estudiant, però, com es detalla a continuació, l'aplicació pràctica i el context són diferents.

Aquest cas s'emmarca en els estudis de Psicopedagogia de la Universitat Oberta de Catalunya (que és totalment a distància). A l'assignatura Interculturalitat i Educació, la professora i els consultors estaven interessats a utilitzar els blogs, i amb el suport de l'investigador es va crear un programa d'innovació docent que consistia a introduir aquesta eina en l'assignatura. Es va triar aquest grup per l'interès i la predisposició del professorat

Balagué Puxan, Francesc. *Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior*.

a dur a terme l'experiència, seguint un criteri de conveniència. Es va triar una de les tres aules a l'atzar per fer-ne un seguiment més focalitzat.

L'ús del blog era obligatori per seguir el procés d'avaluació continuada. Tot i que se'n van crear vint-i-dos, finalment el van utilitzar divuit persones, un 75 % de les quals eren dones i un 25 % homes. La mitjana d'edat era de trenta-set anys.

L'organització de l'assignatura s'estructurava entorn de cinc tasques i a través del blog del professor (<http://uoc-ie.blogspot.com/>) s'anaven donant les pautes i els terminis per dur-les a terme. Els estudiants havien de publicar una entrada per a cada activitat, i hi havia de reflexionar, sota la instrucció següent:

«El blog ha de servir per organitzar i administrar els vostres aprenentatges sobre els continguts de l'assignatura. Com podeu comprovar, en un blog hi ha dos tipus d'informació: la que té un caràcter periòdic (els missatges) i la que és fixa (els elements de text, imatge, vídeo, etc., com els que hi ha a la dreta d'aquest blog). Per a l'avaluació de l'assignatura només ens interessa que domineu la part dels missatges, que no és altra cosa que escriure un text breu sempre a partir de les instruccions que us anirem donant aquí durant el semestre (fins a 5 instruccions). Dels elements de la part fixa (imatges, vídeos, etc.), en podeu fer l'ús que vulgueu, sense restriccions, però sempre relacionats amb l'assignatura.»

Alhora, aquest blog comú de l'assignatura tenia la funció de «blogosfera d'aula», és a dir, de nexa d'unió entre tots els blogs dels estudiants de l'assignatura, ja que en el menú lateral hi eren tots enllaçats.

La tasca pròpia de crear i publicar en el blog estava valorada com a prova d'avaluació continuada (PAC) de l'assignatura, amb un pes del 20 % de l'avaluació.

Les instruccions dels consultors anaven en la línia de recollir respostes dels estudiants del tipus següent: exposició d'expectatives i inquietuds en relació amb el tema general de l'assignatura (interculturalitat en l'àmbit educatiu); valoracions de pràctiques o activitats d'avaluació continuada (aprofitament i pertinència de les activitats); valoració de situacions i notícies d'actualitat relacionades amb el tema de l'assignatura; valoració de les interaccions amb altres estudiants; síntesi del procés dut a terme, etc.

La primera instrucció consistia a fer que cada alumne creés el seu propi blog, a www.blogger.com, i paral·lelament s'utilitzava el fòrum intern del Campus Virtual de la mateixa universitat per a les ajudes tècniques, resolució de dubtes, discussions de continguts, etc. Aquests aspectes quedaven restringits només als alumnes matriculats a l'assignatura i al docent.

A continuació es recull de manera resumida el procés que es va seguir per dissenyar l'assignatura i introduir l'ús del blog com a nova eina de suport a l'ensenyament i l'aprenentatge.

- Disseny previ del curs. Amb relació als objectius i al programa, s'estableixen les línies generals i el paper que hi tindrà el blog de l'alumne.

Balagué Puxan, Francesc. *Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior*.

- Creació d'un blog comú d'assignatura, per part dels consultors. Un blog compartit per a les dues aules que fan la mateixa assignatura en català.
- Diagnòstic previ de coneixements i actituds dels estudiants en relació amb l'ús d'eines TIC i especialment de weblogs (qüestionari que els alumnes omplien i enviaven per correu electrònic).
- Creació individual del blog personal per part de cada estudiant. No es dona cap tipus de formació sobre aquest tema, es deixa totalment en mans dels estudiants, si bé en el fòrum intern del campus es dedica un apartat a resoldre dubtes sobre el funcionament del blog. En aquest cas s'utilitza la plataforma Blogger, del grup Google.
- Publicació d'instruccions al blog comú d'assignatura (cada dues o tres setmanes; cinc instruccions durant el semestre de docència).
- Qüestionari final de satisfacció, valoració i assoliment d'expectatives, vehiculat mitjançant un formulari en línia a través de NetQuest.
- Anàlisi i valoració de resultats, que inclou l'anàlisi dels articles que els estudiants han escrit valorant l'experiència.
- Revisió del procés i de les eines emprades.
- Entrevista de valoració al consultor en acabar el semestre, i una altra un any després per valorar la continuïtat de l'experiència i altres aspectes.

3.3.3 Cas 3 (Blocdeblocs.net)

Els blogs s'han convertit en una de les eines més representatives del Web2.0, i si es pretenia analitzar-ne l'ús en l'educació superior, calia conèixer bé totes les possibilitats, implicacions, limitacions i consideracions que representava. I no podia ser d'una altra manera que integrant-se en aquest context i explorant tots els aspectes que hi estan relacionats, des de dins, formant-ne part.

És per això que cal contextualitzar aquest cas dins de la blogosfera, ja descrita anteriorment, però caldrà concretar-la una mica més en la temàtica educativa i alhora ampliar-la amb l'ús d'altres xarxes socials que incrementen les relacions i interaccions socials, per poder conèixer més a fons el funcionament i les possibilitats d'aquestes eines, i aprofundir en els blogs (concretament en entorns d'educació superior). És en aquest context que parlem d'etnografia virtual, de formar part de la comunitat per poder-la conèixer i analitzar.

La creació del blog per si mateix no tindria cap sentit sense uns objectius previs, que en aquest cas eren molt concrets:

Balagué Puxan, Francesc. *Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior*.

1. Conèixer en profunditat l'eina, les seves possibilitats i limitacions, tant tècniques, com pedagògiques i socials.
2. Crear i difondre l'espai (perfil virtual) que permetria interactuar en aquest context.
3. Compartir i oferir lliurement tota la informació i els continguts creats durant aquest procés.
4. Organitzar i registrar tot aquest procés en un sol lloc (un blog) per a la seva posterior revisió.
5. Conèixer altres experiències relacionades que es duguessin a terme arreu.
6. Rebre comentaris, feedback i altres tipus d'aportacions de la comunitat.
7. Formar part de la comunitat motiu d'estudi (la blogosfera educativa).

Una de les peculiaritats principals d'aquest cas és que no hi havia gaires referències de recerca d'aquest tipus i tot s'havia d'anar construint pràcticament des de zero.

El procés va començar partint de la premissa que si l'objecte d'estudi eren els blogs, abans de l'experimentació i utilització en entorns educatius, calia experimentar i conèixer l'eina a fons.

Però abans de focalitzar-se en l'eina era necessari estudiar-ne el context, les experiències prèvies, els comportaments que s'hi donaven i tot el que hi estava relacionat.

Aquesta aproximació va durar uns dos mesos i es va anar desenvolupant en diferents fases, que sovint se solapaven; no era una seqüència temporal estricta sinó que més aviat es tractava de diferents aspectes que calia abordar durant aquest temps.

Aquesta aproximació al fenomen va totalment lligada i en paral·lel amb l'experimentació de les eines que hi donen suport. Mentre s'anaven provant diferents tipus d'eines i aplicacions, se n'anava estudiant el context, s'anava preguntant sobre el seu ús, documentant, etc. I es va començar a formar-ne part activa amb la creació d'un blog propi.

A la pràctica, l'aproximació no s'acaba mai: es tracta d'un context en contínua evolució, moltes eines es consideren en versió beta constant, és a dir, susceptibles de ser modificades i millorades constantment, i alhora n'apareixen de noves a un ritme trepidant.

Una altra manera interessant d'aproximar-se al fenomen blog va ser mitjançant el seguiment dels diversos certàmens i premis de blogs que començaven a celebrar-se.

Així, com recollia el segon article publicat al Blocdeblocs, es feia referència als guanyadors dels Edublogs Awards 2006, un aparador inigualable de les millors experiències i bones pràctiques en l'ús de blogs amb finalitats educatives que es duïen a terme arreu del món, a través del qual es va conèixer el blog de la guanyadora i es va poder contactar amb ella, per exemple.

Balagué Puxan, Francesc. *Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior*.

Era molt important conèixer les possibilitats i limitacions de les diferents eines. Sobretot hi havia (i hi ha) dues possibilitats diferents. Per una banda, les plataformes que oferien un gestor de blogs gratuït sense que l'usuari necessités un espai web propi, ni un domini, etc. (que era l'opció més senzilla i accessible), però que tenia unes limitacions quant a l'espai per emmagatzemar arxius, modificar plantilles, afegir complements, etc. En definitiva, unes limitacions de personalització i control de l'entorn. I per altra banda, les plataformes que l'usuari instal·la en un servidor, que els ofereixen tot el control sobre l'eina.

No era gens trivial conèixer a fons la tecnologia que es volia estudiar. En tots els estudis revisats sobre temàtiques similars es destaca molt aquest fet (Ardèvol, 2003; Ferrada, 2006; Boyd, 2008; Mayans, 2006).

Es tractava d'un llarg treball que requeria molta dedicació i estudi, ja que si bé una de les característiques d'aquestes eines era la facilitat d'utilitzar-les (que s'ha anat incrementant, conjuntament amb les possibilitats que ofereixen), conèixer-les a fons, conèixer les seves diferències, les possibilitats i limitacions, i anar una mica més enllà i poder-ne fer petites adaptacions, implicava uns coneixements més avançats.

En resum, el present cas d'estudi va consistir en la creació d'un blog, <www.blocdeblocs.net>, com a eix vertebrador d'aquesta experiència, per tal d'introduir-se en un entorn concret (la blogosfera educativa). Es tractava d'obtenir dades suficients del context i d'experiències relacionades amb l'ús de blogs en educació superior, que servien de marc de referència als estudis propis que es volien dur a terme.

El seu desenvolupament s'ha basat en referències de l'etnografia virtual, un concepte recent que planteja l'ús d'aquesta metodologia en la recerca d'entorns virtuals, i que es desenvolupa a continuació, i en el canvi de paradigma en la publicació i difusió de les comunicacions científiques i acadèmiques.

3.4 Tècniques d'obtenció i anàlisi de dades

Com s'ha descrit anteriorment, les dues metodologies utilitzades han estat l'estudi de cas i l'etnografia. Per donar més rigor i coherència a les dades, i per tenir en compte el context i la situació de cada cas, s'han utilitzat altres tècniques que permeten contrastar la informació i oferir un procés més rigorós.

A continuació es descriuen els instruments que s'han utilitzat per recollir i analitzar les dades de l'estudi fet a la Universitat de Barcelona (cas 1) i el dut a terme a la Universitat Oberta de Catalunya (cas 2).

- Context previ (qüestionari inicial).
- Valoració final (qüestionari final).
- Entrevista al professorat responsable del grup.

Balagué Puxan, Francesc. *Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior*.

- Entrevistes a professors pioners en l'ús dels blogs.
- Recollida i anàlisi de les aportacions de valoració dels blogs dels estudiants i dels comentaris.
- Anàlisi dels articles publicats i dels comentaris fets pels estudiants.

Aquest quadre resumeix els instruments que s'han fet servir i la seva temporalitat al llarg de l'estudi, i detalla en quins casos s'han utilitzat. També s'hi recullen els destinataris o agents directament implicats:

Taula 3. Temporalització dels instruments utilitzats durant la recerca i agents que s'hi han implicat

Instruments	Temporalització dels instruments			Agents implicats		Cas
	Previ	Durant	Posterior	Professor	Alumne	Cas
Qüestionari inicial	X				X	1 i 2
Qüestionari final			X		X	1 i 2
Entrevista 1		X	X	X		1 i 2
Entrevista 2			X	X		1 i 2
Valoracions finals dels estudiants			X		X	1 i 2
Anàlisi de les aportacions i els comentaris		X	X		X	1 i 2
Anàlisi de les dates de publicació de les entrades			X		X	2

Aquesta segona taula pretén relacionar els instruments utilitzats amb el tipus de dades que proporcionen. Per exemple, si fan referència a les habilitats tècniques, a aspectes conceptuals, a la mateixa assignatura, al procés d'aprenentatge o la interacció.

Balagué Puxan, Francesc. *Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior*.

Taula 4. Relació entre l'instrument i les dades que ofereix

Instruments	Ús tècnic	Conceptual	Continguts de l'assignatura	Procés d'aprenentatge	Interacció
Qüestionari inicial	X	X	X	X	
Qüestionari final	X	X	X	X	X
Entrevista 1	X	X	X	X	X
Entrevista 2	X	X		X	X
Valoracions finals estudiants	X	X	X	X	X
Anàlisi de les aportacions i comentaris	X	X	X	X	X

4. Resultats

En aquest apartat es recullen les conclusions i els resultats més destacats de la recerca. Per a una anàlisi més detallada i profunda, es recomana la lectura d'aquesta part de la tesi original.

Cal recordar que en el moment d'iniciar la recerca eren poques les referències i experiències de temàtica similar, i que era un àmbit d'investigació nou, amb molt pocs referents a Catalunya, per exemple. Per tant, destaquem que tot el procés previ de recerca en les experiències més rellevants arreu del món i l'extensa revisió bibliogràfica van ser una part essencial del procés de recerca i clau per arribar a aquestes conclusions. Destaquen, entre d'altres, les experiències de David Boud (2001) o Rebecca Blood (2000).

També es vol deixar constància de la ràpida evolució en l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació, que poden portar nous processos, noves eines, etc., i, per tant, aquests resultats podrien quedar desfasats en un curt període de temps.

Dels tres casos estudiats, la satisfacció és la categoria que millor il·lustra els resultats i avaluacions dels estudiants i influeix en gran mesura en les conclusions finals.

També destaca el fet que en el cas 1 les avaluacions dels estudiants estaven més centrades en la matèria, el professor o les activitats en general que en el blog en particular. En canvi, el cas 2 ofereix més referències sobre l'ús dels blogs específicament i sobre el procés d'aprenentatge. Això podria ser degut al fet que els estudiants del primer cas eren més joves, ja que eren estudiants de primer curs, i en canvi en el segon, eren estudiants de segon cicle.

Com a aspecte general en l'ús dels blogs, l'aplicació d'aquesta eina en el futur professional dels estudiants obté una alta valoració. Sobretot la valoren aquells qui ja treballen i per tant poden veure-hi una aplicació directa.

Balagué Puxan, Francesc. *Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior*.

També de manera general, a partir de les valoracions dels estudiants i del professorat, es pot inferir que l'ús del blog de manera transversal en una assignatura facilita l'aprenentatge d'altres eines i tecnologies, i millora l'alfabetització en entorns digitals.

Analitzant la informació obtinguda i veient que molts estudiants ho consideraven útil, es recomana que hi hagi una persona de suport que en els moments inicials pugui ajudar a introduir l'eina i familiaritzar-s'hi. Igualment, és recomanable que el professorat pugui recórrer també a una persona de suport que l'ajudi amb els problemes tècnics, metodològics i didàctics que comporta organitzar les activitats utilitzant aquesta i altres eines.

També és important dedicar una primera sessió a descriure als estudiants com s'utilitzarà l'eina, sota quin context, quines implicacions tindrà, quin ús se li donarà i amb quin objectiu i finalitat es farà servir.

A continuació, es recullen alguns dels resultats i conclusions de manera més específica:

- Es pot concloure que el blog ajuda els estudiants a ser més conscients del seu propi procés d'aprenentatge. El blog facilita registrar i organitzar el seu procés d'aprenentatge.
- Per dur a terme activitats d'aquest tipus, és important disposar d'un currículum ben organitzat que permeti l'ús d'una sola plataforma —molts autors parlen dels entorns personals d'aprenentatge (PLE)— en la qual articular tots els coneixements i eines necessàries.
- Es pot concloure que el blog és una eina útil per generar coneixement.
- En tots els casos, els estudiants fan referència a la càrrega de treball que comporta aquest tipus de metodologia: llegir i comentar els blogs dels companys, etc. Caldrà tenir-ho en compte i adaptar les activitats i els processos en aquest sentit.
- Destaca el fet que utilitzar el blog com a eina de suport al procés d'ensenyament i aprenentatge ajuda els estudiants a sentir-se més protagonistes i implicats en el seu propi procés. Són ells mateixos que creen l'espai, el dissenyen i l'organitzen, hi publiquen el seu propi treball i l'elaboració de coneixements, i al final els permet fer una revisió i reflexió de tot el procés que han dut a terme.

Aquest punt final és molt rellevant si ens fixem en l'entorn europeu d'educació superior, on un dels canvis que es proposa és precisament el de centrar el procés d'ensenyament i aprenentatge en l'estudiant.

- A partir dels resultats obtinguts, es pot concloure que el blog ajuda els estudiants a reflexionar i pensar sobre el seu propi aprenentatge.
- Es pot deduir que per potenciar al màxim la part comunicativa i interactiva dels blogs seran necessàries unes pautes on s'especifiqui com s'han d'utilitzar, quin paper tenen en l'avaluació, etc. Si l'acte de comentar no es fa obligatori en funció d'algun objectiu, els estudiants no comenten res.

Balagué Puxan, Francesc. *Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior*.

- Des del punt de vista del professorat, l'ús del blog facilita pensar i dissenyar activitats centrades en l'aprenentatge dels estudiants i en què ells siguin els protagonistes, ja sigui individualment o en grup.
- Cal tenir en compte que utilitzar aquesta metodologia pot ser difícil en segons quins contextos i situacions, on s'hagi imposat un sistema d'avaluació final (en l'àmbit de la universitat, per exemple) que dificulti una avaluació sumatòria i participativa com la que es proposa.
- Des del punt de vista de la nova concepció de la recerca, el blog pot ser l'eina que faciliti molts aspectes, des de la comunicació fins a la publicació de continguts, resultats i coneixements en progrés.

5. Limitacions i discussió

Com en totes les recerques, en aquest cas també s'han trobat algunes limitacions, i seran aquestes i altres consideracions sorgides a partir de les conclusions les que ajudaran a definir unes línies de futur en la discussió.

Una de les primeres limitacions està relacionada amb la novetat de l'àmbit d'estudi, que oferia pocs referents i experiències prèvies per partir d'una base prou sòlida, i poques eines i estratègies d'obtenció de dades ja validades i utilitzades anteriorment.

Per altra banda, el fet d'estudiar un entorn educatiu real i en directe, amb grups reals i en situacions d'aprenentatge reals, sempre porta afegides una sèrie de restriccions i aspectes de difícil control. Condiciona la temporalització i tot el procés de la recerca: el 15 de setembre comença un curs i ha d'estar tot llest per iniciar el procés.

A partir d'aquestes consideracions, es proposen una sèrie d'aspectes per ampliar la recerca. Per exemple, un estudi més concret que permetés comparar dos grups, un que utilitzés blogs i altres eines i un altre que no n'utilitzés cap.

A mesura que apareixen noves eines, és molt interessant dur a terme un procés de recerca sobre la integració de diferents eines i la relació amb els diferents coneixements i assignatures. En el moment d'escriure aquesta recerca, els entorns personals d'aprenentatge semblen el futur, en aquest sentit.

També caldria un estudi més a fons de la càrrega de treball que representen aquestes noves metodologies, ja que és un dels factors que té en compte l'espai europeu d'educació superior.

I finalment, es proposa una profunda reflexió i un estudi sobre la necessitat d'un nou enfocament en els processos de recerca, oberts i públics.

<Referències bibliogràfiques>

Ardèvol, E.; Bertrán, M.; Calleón, B.; Pérez, C. (2003). «Etnografía virtualizada: La observación participante y la entrevista semiestructurada en línea». *Athenea Digital*, 3, 72-92.

Blood, R. (2000). «Weblogs: A history and perspective. Rebecca's Pocket».

http://www.rebeccablood.net/essays/weblog_history.html.

Boud, D. (2001). «Using journal writing to enhance reflective practice». A: English, L.; Gillen, M. (2001). *Promoting journal writing in adult education. New directions in adult and continuing education*. San Francisco: Jossey-Bass.

Boyd, D. (2008). «How can qualitative internet researchers define the boundaries of their projects: A response to christine hine». A Markham, A.; Baym, N. (ed.). *Internet inquiry: Conversations about method*. Los Angeles: Sage, 26-32.

Cobo, C.; Pardo, H. (2007). *Planeta web 2.0. Inteligencia colectiva o medios fast food*. Barcelona-Mèxic DF: Grup de Recerca d'Interaccions Digitals, Universitat de Vic - Flacso México.

Conole, G.; De Laat, M.; Dillon, T.; Darby, J. (2006). JISC LXP: *Student experience of technologies: Final report*.

Ferdig, R. E.; Trammell, K. D. (2004). «Content delivery in the 'blogosphere'». *Technological Horizons in Education Journal*, febrer de 2004. <http://thejournal.com/articles/16626>

Flick, U. (2004). *Introducción a la investigación cualitativa*. Madrid: Morata.

Goñi, J. M. (2005). *El espacio europeo de educación superior, un reto para la universidad*. Barcelona: Octaedro / ICE-UB.

Hine, C. (2000). *Virtual ethnography*. Londres: Sage.

Hine, C. (2004). *Etnografía virtual*. Barcelona: UOC.

Latorre, A., Del Rincón, D.; Arnal, J. (1996). *Bases metodológicas de la investigación educativa*. Barcelona: GR92.

Manrique, L. (2004). «El aprendizaje autónomo en la educación a distancia». *I Congreso Virtual Latinoamericano de Educación a Distancia*.

http://www.ateneonline.net/datos/55_03_Manrique_Lileya.pdf

Mayans, J. (2006). «Etnografía virtual, etnografía banal». *III Congreso Online Observatorio para la Cibersociedad*.

<http://www.cibersociedad.net/congres2006/gts/comunicacio.php?llengua=es&id=772>

Balagué Puxan, Francesc. *Ús dels blogs com a suport al procés d'ensenyament i aprenentatge en l'Educació Superior*.

Muela-Meza, Z. M. (2006). «Una introducción a las metodologías de investigación cualitativa aplicadas a la bibliotecología». *LIBER: Revista de Bibliotecología*, 6 (2).

Norton, L.; Richardson, T. et al. (2005). «Teacher's beliefs and intentions concerning teaching in higher education». *Higher Education*, 50 (4), 537-571.

Oravec, J. (2002). «Bookmarking the world: Weblog applications in education». *Journal of Adolescent and Adult Literacy*, 45 (7), 616-621.

Pérez, G. (1994). *Investigación cualitativa. Retos e interrogantes*. Madrid: La Muralla.

Ramiszowski, A. J. (1997). «Web-based distance learning and teaching: Revolutionary invention or reaction to necessity?». A: Khan, B. (ed.). *Web-based instruction*. Nova Jersey: Educational Technology Publications.

Ramsden, P. (2005). *Learning to teach in higher education (2a ed.)*. Londres: RoutledgeFalmer.

Richardson, W. (2004). «Blogging and RSS: The "what's it?" and "how to" of powerful new web tools for educators». *Infoday*, 11 (1).

Richardson, W. (2006). *Blogs, wikis, podcasts, and other powerful web tools for classrooms*. Califòrnia: Corwin Press.

Rué, J. (2007). *Enseñar en la universidad. el EEES como reto para la educación superior*. Barcelona: Narcea.

Sangrà, A.; González, M. (2004). *La transformación de las universidades a través de las TIC: Discursos y prácticas*. Barcelona: Editorial UOC.

Walker, R. (1986). «The conduct of educational case studies: Ethic, theory and procedures». A: *Centre Nacional de Recursos (CNREE) (1987). Investigación cualitativa*. Madrid: Ministeri d'Educació i Ciència.

Copyright © 2011. Aquesta obra està subjecta a una llicència de Creative Commons mitjançant la qual qualsevol explotació de l'obra haurà de reconèixer els autors de la mateixa, citats a la referència recomanada que apareix a l'inici del document.

